

Recursos per a mestres d'Educació primària

Les propostes que trobareu a continuació no són una pauta; ni constitueixen una fórmula màgica ni haurien de condicionar o interferir en l'enfocament del mestre o la mestra. Són, tan sols, idees, recursos més o menys imaginatius, que tenen en compte aspectes diversos de la creació de Joan Miró.

No establím una relació entre propostes i obres concretes, perquè les primeres sovint són obertes i perquè són moltes les obres que les podrien il·lustrar.

Colors

Al començament, Miró utilitza una gamma de colors molt àmplia. Amb el pas del temps, però, la seva paleta es redueix als colors primaris, els secundaris, el blanc i el negre. El color blanc és sovint el color de la tela, que Miró no cobreix del tot. Els colors són generalment plans, sense matisos.

Llum de colors

Reunim ampolles d'aigua o pots de conserves transparents, de plàstic o de vidre, que puguem tancar.

En galledes ben diferenciades, elaborem aigües de colors amb els cotons de retoladors vells o amb tints per a roba desfets en aigua (és convenient emprar guants).

Fem primer els tres colors primaris. Amb l'ajuda d'un embut, omplim les ampolles o els pots transparents amb aquestes aigües de colors. Després fem combinacions de colors primaris amb proporcions diferents per aconseguir variacions de to i omplim algunes ampolles o pots amb aquestes barreges.

Col·loquem els recipients amb les aigües de colors davant d'una finestra. La llum produeix un efecte similar al d'un vitrall, ja que projecta reflexos de colors en l'espai.

Colors retallats

Reunim papers de diari i papers usats. Amb aquests papers i amb tèmperes de colors primaris confeccionem artesanalment papers de colors. Podem aplicar els colors en estat pur per obtenir papers de colors primaris o combinar-los per parelles si volem obtenir colors secundaris.

Un cop seca la pintura, fem una composició retallant directament les formes. Aquestes formes les encolem sobre un suport. Les podem disposar separadament o bé superposar-les.

Ritmes

El punt i la línia són elements bàsics del llenguatge plàstic. Aquests elements, amb moltes variacions, apareixen d'una manera habitual en la creació de Joan Miró. Miró els combina i els presenta de maneres diverses per crear composicions dinàmiques i ritmes visuals.

De vegades contraposa línies primes i línies gruixudes o juga amb les possibilitats combinatòries de punts i línies (rectes, corbes, en ziga-zaga, espirals); altres vegades pinta correlacions de puntets o els dissemina per la superfície. També hi distribueix figures, estels o esquitxades.

Partitura pintada

Necessitarem objectes que puguin fer sons i instruments musicals de percussió, pintures de colors, pinzells de diferents gruixos i paper (DIN A3) blanc o negre. Fem dos subgrups: l'un farà una composició sonora i l'altre la interpretarà plàsticament.

El grup dels músics ha de parar atenció al ritme. No es tracta de fer sons sense sentit; cal provar i assajar diferents ritmes i utilitzar-los en una composició conjunta. El grup dels artistes s'asseu al terra al voltant dels músics, amb les pintures i els estris preparats. Cadascun dels oients haurà de fer una traducció personal de la composició sonora, mirant de trobar una grafia apropiada per als ritmes sonors. El resultat serà una partitura plàstica.

Tècniques

Miró comença a pintar utilitzant els procediments i els estris convencionals d'un pintor: llapis, pinzell, tela, tubs de pintura...

Més endavant, fa servir pots de pintura i brotxes, però també hi aplica el color amb els dits, amb les mans i amb els peus, esquitxa la tela o hi aboca directament la pintura amb un cubell.

Regalims inventats

Damunt d'un suport absorbent (paper d'aquarel·la, paper de cuina, cartró gruixut...), mirem d'aconseguir efectes sorprenents mitjançant pintura molt líquida (pot ser tèmpera dissolta en aigua, tinta xinesa, cafè, suc, etc.).

Podem emprar estris que trobem per casa i que puguem omplir i després buidar, com ara xeringues dispensadores de medicaments, comptagotes, raspalls de dents o polvoritzadors de perfums... Podem aplicar la pintura amb el suport en posició horitzontal o vertical. També podem vessar-hi pintura una mica líquida i decantar el suport cap a una banda i l'altra per tal que la pintura llisqui i obri camins en diverses direccions.

Materials

Miró treballa amb materials molt diversos. Sovint els materials convencionals propis d'un pintor (teles, papers) són substituïts per cartons o papers d'ús quotidià. Al damunt Miró hi pinta però també i enganxa elements diversos (collage). De vegades, fins i tot, ataca la superfície: la forada, la crema, la trepitja o la talla. El suport era per a Miró un estímul que l'incitava a actuar o que li exigia altres matèries, altres textures.

També deia que si faltaven materials per treballar podies fer-ho amb els que l'entorn i la natura t'oferien.

Contra cartró

Sobre un cartró d'embalatge podem dibuixar emprant tècniques atípiques; per exemple, servint-nos de les incisions produïdes per una forquilla en clavar-la en el cartró. Després podem completar el dibuix o les formes elaborades a partir de la seqüència de foradets amb alguns tocs de color. També podem enfosquir el cartró fent regalimar oli amb un setrill, vaporitzant-hi vinagre o aplicant-hi betum per a sabates amb un raspall, amb un drap o amb l'esponja de l'envàs autoaplicador.

Pescar textures

Ens caldran fulls de paper, que poden ser de mides i colors diferents, i una barreta de color (cera, carbonet, guix, grafit).

Podem pescar textures a casa, a l'escola, al carrer, al parc... Per pescar textures, cal ser bons observadors. Si hi posem atenció, ens adonarem de la gran varietat de textures que ens envolten. Cada vegada que trobem una textura interessant, hi posarem el paper al damunt i el fregarem fort amb la barreta plana. Quan en tinguem unes quantes, retallem els papers amb formes d'animals marins o formes inventades. Després les encolem sobre un paper o una cartolina de color blau i organitzem la composició com si fos un aqüari, un llac o un fons marí.

Imatge finita

Aprofitant alguna sortida a la platja, o al sorral de l'escola o d'un parc proper, podem experimentar la sensació del treball en gran format. Cal delimitar un espai sobre la sorra, on desenvoluparem el nostre treball. Seleccionarem després, com a material de treball, recursos naturals propis del context (pals, algues, petxines, pedres, fustes, branques, l'aigua del mar). Amb el material trobat fem una composició incidint sobre la superfície. També podem utilitzar estris per fer traços, per fer regalims de sorra barrejada amb aigua, incloure-hi empremtes de sabates o d'altres objectes... Es tracta d'una creació efímera, de manera que si volem conservar el record de l'experiència haurem de fotografiar-ne el resultat.

Objectes, collage i escultures

L'objecte és un element fonamental en molts processos creatius de Joan Miró. De vegades li crida l'atenció la forma o la textura d'un objecte i la seva empremta és el punt de partida d'una composició.

D'altres, apareix la imatge d'un o més objectes retallada i enganxada damunt la superfície, en forma de collage, o fins i tot l'objecte mateix.

Finalment, en les seves escultures, Miró acobla els objectes entre si per crear una obra tridimensional.

Trepitjar la Lluna

Les soles de les sabates tenen dissenys molt variats: n'hi ha de llises, sense cap mena de dibuix, mentre que d'altres tenen un dibuix en relleu. Són textures que podem mirar i tocar. Busquem per casa sabates que tinguin soles com més originals millor; apleguem tantes sabates com puguem. Després estenem betum líquid per les soles i les estampem en fulls una mica grans. És una empremta en un espai verge, que ens pot evocar la primera petjada de l'home a la superfície de la Lluna. Cada textura estampada pot ser l'origen d'un personatge o d'un objecte fantàstic. Amb un retolador gruixut o amb una cera podem definir aquest habitant imaginari de l'Univers.

Identitats ocultes

Hem de reunir uns quants objectes, de formes diverses. En una cartolina o un cartró marquem la silueta dels objectes escollits, i després els retallem. Enganxem aquestes formes damunt d'un suport pla i confeccionem una composició tàtil. En acabat, mostrem la nostra composició a un company i li proposem que miri d'identificar els elements originals.

Personatges-objecte

Fem grups petits (de 4 o 5 components). Cada grup ha de triar un criteri per a la selecció d'objectes, per exemple que siguin d'un color determinat o que tinguin una forma geomètrica concreta. A casa, cadascú haurà de buscar objectes no gaire grans que tinguin la característica pactada pel seu grup. Un cop a l'aula, cada grup estendrà els objectes a terra segons un ordre i els disposarà de manera que suggereixin una figura. Al final tindrem un seguit de personatges amb característiques físiques diferents. Podem intentar imaginar-nos com seria la convivència entre ells o fer agrupaments d'acord amb allò que pensem que tenen en comú.

Emocions

En diversos moments de la seva vida Miró va utilitzar el color per expressar les seves emocions. De vegades, també, els rostres o les gesticulacions del seus personatges deixaven veure el seu malestar intern o la ràbia davant d'una època d'esdeveniments tràgics i violents.

Retrats emocionals

Fem fotografies de companys de classe, amics o familiars. Proposem a la persona retratada que exageri el gest per expressar algun tret del seu caràcter o alguna emoció. Fem una fotocòpia en blanc i negre de la fotografia i l'ampliem a mida DIN A4 (és important que sigui una fotocòpia, ja que la tinta de les fotocopiadores no és soluble en l'aigua).

Amb aquarel·les o pintura al tremp aigualida podem treballar el color de manera lliure sobre la fotocòpia, mirant d'accentuar l'expressió retratada.

Representació de la realitat

La trajectòria artística de Joan Miró comprèn etapes diferents. Al principi, allò que l'interessa és l'observació acurada de la realitat, ja sigui un retrat, un paisatge o un bodegó. Després sotmet les seves figures a una transformació subjectiva i més endavant, converteix en signes certs elements i els utilitza d'una manera continuada. Algunes obres dels últims anys mostren un despullament extrem que frega l'abstracció. No obstant això, Miró rebutjava ser considerat un artista abstracte: «Per a mi –deia–, una forma mai no és una cosa abstracta. És sempre signe d'alguna cosa. És sempre un home, un ocell o alguna altra cosa».

Retrat total

Necessitem una càmera fotogràfica, una impressora, tisores, fulls blancs, cola en barra, acetat transparent, un retolador permanent, pintures acríliques (o tèmpera barrejada amb cola) i pinzells.

Triem un model i el retratem des de diferents punts de vista, distàncies i, si és possible, moments o dies. Imprimim les fotografies en blanc i negre, en format DIN A4. Retallem les imatges mirant d'aïllar els diferents òrgans i parts del rostre. Després fem un fotomuntatge a partir d'una selecció dels fragments. Hem de procurar alhora reconstruir una visió coherent del rostre i mostrar la pluralitat de l'estudi realitzat. (No es tracta de buscar la concordança ni el realisme, sinó d'agrupar diverses facetes de la persona retratada.)

Calquem el fotomuntatge amb el retolador damunt l'acetat. Mirem de sintetitzar les formes i, si cal, geometritzar-les. Podem acolorir el retrat final amb pintura acrílica, utilitzant el color d'una manera lliure i expressiva.

Escultura pública

Durant la darrera etapa de la seva vida, Miró fa algunes escultures destinades a emplaçaments a l'aire lliure. Són obres de gran format, fetes amb materials diversos.

Miró volia que el seu art arribés a tothom i formés part de la vida quotidiana dels ciutadans.

El carrer de l'Art

Construïm una maqueta d'una ciutat imaginària, amb alguna plaça, voreres amples i alguna zona de vianants. Ens poden ser útils les capses de cartró d'aliments o de medicaments, envasos buits diversos o tubs de cartró. Segons les seves característiques específiques els atribuirem un sentit o un altre. Els pintem amb pintura acrílica o amb tèmpera barrejada amb cola per reforçar aquest sentit i els encolem a una base rígida. Podem definir altres detalls (bancs, papereres, fanals, tanques, vegetació, semàfors) amb plastilina pintada, amb escuradents encolats o amb retalls de cartró. També podem utilitzar algunes joguines que siguin coherents amb l'escala de la maqueta (cotxes, personatges, animals). Després confeccionem algunes escultures i les instal·lem en llocs adients, amb peanya o sense. Podem modelar les escultures amb fang o plastilina i pintar-les després; també podem fer construccions amb material de rebuig o, fins i tot, utilitzar directament objectes reals que destaquin per les dimensions.